

*Н. В. Бондарчук,
д. держ. упр., професор, професор кафедри обліку, аудиту та УФЕБ,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро
А. В. Попелюк,
магістр, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро*

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ГРОШОВОГО ПОТОКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*N. V. Bondarchuk,
The Doctor of Public Administration, professor of accounting, auditing and control of financial and economic safety,
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro
A. V. Popeluk,
master, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro*

THE ECONOMIC SUBSTANCE OF CASH FLOW TO PROVIDE THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

У статті встановлено доцільність здійснення оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства на основі дослідження грошових потоків. Вивчення грошових потоків є одним із методів, який дозволяє оцінити рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, виявити і попередити фактори його зниження. Визначено, що фінансово-економічна безпека підприємства - це складне і комплексне поняття, яке характеризується: комплексом робіт по забезпеченню ліквідності та платоспроможності підприємства і його оборотних активів; забезпечення контролю всіх видів діяльності підприємства для поліпшення його ефективності; продуктивності використання усіх видів ресурсів; процес попередження ймовірних втрат від внутрішніх та зовнішніх ризиків тощо.

Розглянуто основні принципи та методи управління грошовими потоками для забезпечення ліквідності підприємства. Аргументовано необхідність проведення аналізу грошових коштів для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

There is the set expediency assessment of financial and economic security of the enterprise based on a study of cash flows in the article. Studying cash flow is one of the means which evaluate the level of financial and economic security of the enterprise, identify and prevent factors of its decline. Determined that the financial and economic security of the enterprise - is a difficult and complex concept, which is characterized by: a set of works for secured liquidity and solvency of the enterprise and its current assets; providing control of all activities of the enterprise to improve its efficiency; productiveness of use all kinds of resources; prevention process of possible losses from internal and external risks and so on.

The basic principles and methods of cash flow management to provide the liquidity of the enterprise are considered. Reasoned the necessity of the analysis of funds for financial and economic security of the enterprise.

Ключові слова. *Грошові потоки, управління, фінансово-економічна безпека, підприємство, методи управління, аналіз руху грошових коштів, контроль, діяльність, принципи.*

Keywords. *Cash flows, management, the financial and economic security, enterprise, management methods, cash flow analysis, control, activity, principles.*

Постановка проблеми. Підприємства України охоплює проблема, яка полягає в тривалій неможливості здійснення фінансово-економічного забезпечення господарської діяльності. Економічний розвиток і прогрес у світі стають важливими факторами розвитку і зростання підприємств, так і навпаки, спад економіки приводить до зниження розвитку підприємств. В основному розвиток підприємств пов'язаний зі збільшенням обсягу грошових потоків. Через спад економіки в Україні, конкуренцію між підприємствами, інфляцію, нестабільність політичної ситуації та постійні зміни в законодавстві, породжується низка загроз, які можуть впливати на економічний розвиток підприємств. Серед умов, яка сприяє успішній діяльності суб'єктів господарювання є управління фінансово-економічною безпекою. Одним з методів, що дозволяє оцінити фінансово-економічну безпеку підприємства, виявити і попередити фактори її зниження, є вивчення його грошових потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження грошових потоків в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства майже не висвітлюється в економічній літературі. Але було б не вірно стверджувати, що в цій статті проблема розглядається вперше. Зокрема аналіз грошових потоків підприємства, їх оптимізація були вивчені в працях таких науковців як: Кузьменко О.В., Сергєєва О.Р., Керанчук Л.С., Харченко В.А. та інші.

Також питання забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства було розглянуто в роботах: Ареф'єва О.В., Бланка І.О., Лігоненко Л.О., Біліна М. Д., Кваченко О.В., Фешука Р.В. та інших.

Існуюча на сьогодні теоретична база охоплює великий спектр питань щодо управління грошовими потоками, але головним чином, у межах самої концепції грошових потоків, а не фінансово-економічної безпеки підприємства. Тому це питання потребує відповідних наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Завданнями статті є визначення економічної суті грошових потоків та методів забезпечення продуктивного управління грошовими потоками підприємства в умовах ринкових трансформацій. У вивченні фінансово-економічної безпеки досі не існує єдиного поняття у термінології та механізмі управління фінансово-економічною безпекою, що й надихнуло до необхідності дослідження даної проблеми.

Висхід основного матеріалу дослідження. Тема грошових потоків є важливою при оцінці платоспроможності і функціонування підприємства у забезпеченні фінансово-економічної безпеки. Відносно поняття «фінансово-економічна безпека» було проаналізовано багато різних поглядів вчених, але його сутність на сьогодні, лишається й дотепер повністю не розкритою, тому його потрібно і далі вивчати з метою створення оптимальної системи та механізму управління фінансово-економічною безпекою.

На думку вчених Івашенко О.В. та Четверікова П.М. [7], яка зацікавила і нас, твердження фінансово-економічної безпеки дуже точно розкрито Варналієм З.С.: «Фінансово-економічна безпека є наслідком комплексу складових, направлених на розвиток підприємства і гарантування його фінансової стабільності й самостійності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та продуктивності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту комерційної таємниці, інформаційної сфери, безпеки капіталу, майна і комерційних інтересів, та усунення фінансово-економічної небезпечки діяльності» [6].

Під фінансово-економічною безпекою підприємства розуміється, забезпечення підприємства захистом від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, прямих або непрямих ризиків, у різних галузях діяльності, та спроможності суб'єкта до відтворення [12]. На думку цих же вчених, фінансово-економічна безпека – не стан і здібність фінансово-економічної системи опиратися загрозам, для досягнення встановленим цілям розвитку, а також загрози знищення її організації і статусу [12].

Спираючись на науковий досвід у сфері фінансово-економічної безпеки, можна відзначити, що фінансово-економічна безпека підприємства - це складне і комплексне поняття, яке характеризують: комплексом робіт, по забезпеченню ліквідності та платоспроможності підприємства і його оборотних активів; забезпечення контролю всіх видів діяльності підприємства для поліпшення його ефективності; продуктивності використання усіх видів ресурсів; процес попередження ймовірних втрат від внутрішніх та зовнішніх ризиків тощо.

Враза «грошовий потік» (Cash Flow), виник в США в середині XX ст. Даний термін має англо-саксонське походження, винайдений вченим В. Бівером, в структурі руху грошових коштів, для вивчення можливої загрози банкрутства [2].

В багатьох наукових працях розглядалося питання сутності грошових потоків. Проте більшість науковців досліджують дане поняття поверхово або однобічно, хоча грошовий потік прямо чи опосередковано пов'язаний з фінансовою безпекою підприємства.

Розмір грошового потоку, не враховуючи всі боргові та інші фінансові грошові потоки, дорівнює зміні залишку на банківському рахунку підприємства - стверджують англійські вчені Бірман Г., Шмідт С [3]. Аналогічного міркування дотримуються вчені Савчук В. П., Самсонов Н. Ф., Попов В. М., формулюючи його, як чистий грошовий потік.

Друга група вчених (Бланк І. О., Бочаров В. В., Ковальчук Г. В., Олексюк О. С. та інші) вбачає в грошових потоках сукупність надходжень і видатків коштів за певний період часу. Райс Т. і Койлі Б. під грошовим потоком розуміють індикатор кредитоспроможності та платоспроможності суб'єкта господарювання [13]. Терещенко О.О., розглядає грошовий потік, як внутрішнє джерело фінансової стабілізації підприємства [13].

За дослідженнями Коласс У.Б. «під загальними грошовими потоками» мається на увазі надлишок грошових коштів, який утворюється на підприємстві в результаті всіх операцій, які відносяться і не відносяться до підприємницької діяльності» [9].

Підхід до трактування категорії грошових потоків І.О. Бланка, є більш розкритим, адже під «грошовим потоком» він розуміє сукупність розподілених за окремими інтервалами певного періоду часу надходжень і видатків коштів, що генеруються господарською діяльністю підприємств та рух яких пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності [4].

Чітке визначення грошового потоку закріплене в МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів», відповідно до якого, грошові потоки - це надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів. В Україні до складу фінансової звітності, звіт про рух грошових коштів - форма № 3 ввійшов у 2000 р.

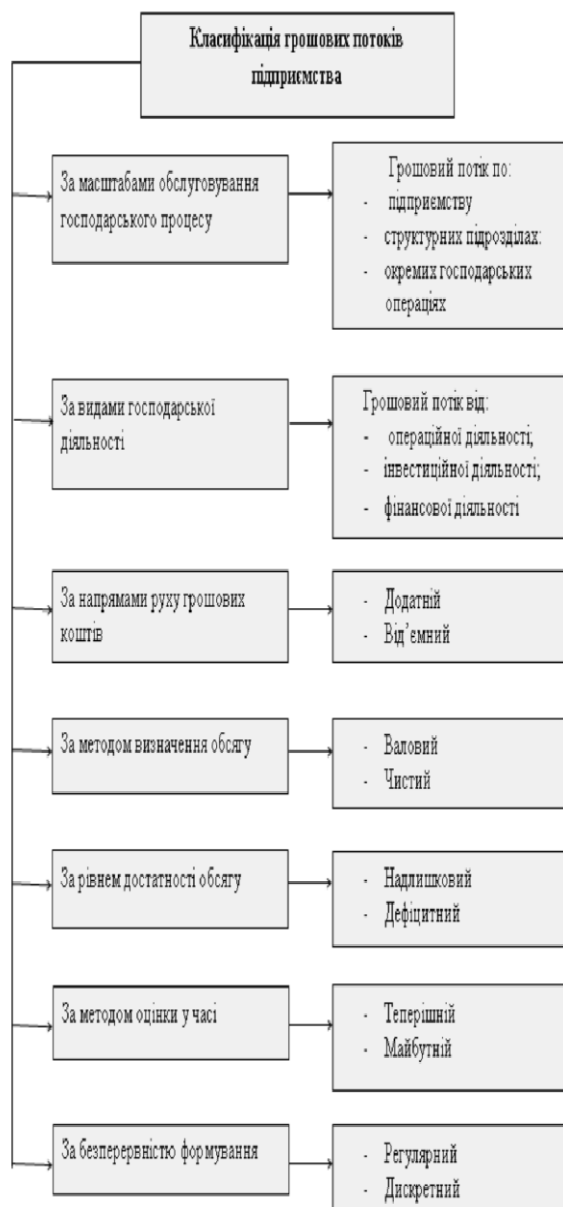

Рис. 1. Класифікація грошових потоків підприємства

Отже, грошовий потік - це показник, який характеризується постійним рухом (надходження та витрачання) коштів підприємства, та відображає лізову активність, фінансову стійкість та ліквідність суб'єкта господарювання.

В економічній літературі представлена класифікація грошових потоків за різними критеріями. Найбільш повнішою є класифікація розроблена І.А. Бланком де представлено дев'ятнадцять класифікаційних ознак (рис. 1).

Щодо оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств виділяють грошові потоки отримані від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [14]. Дослідивши зміни грошових потоків від операційної діяльності можна оцінити ефективність діяльності підприємства.

Дослідивши зміни грошових потоків від фінансової діяльності, можна проаналізувати надходження грошових коштів від отриманих кредитів і позик, емісії акцій, а також відтоки, пов'язані з виплатою дивідендів, сплатою заборгованості за отриманими кредитами.

Інвестиційна діяльність відображає рух придбання та реалізації довгострокових (необоротних) активів, та короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є рівноцінними грошових коштів.

Від правильного управління грошовими потоками залежить фінансова рівновага підприємства. Зважаючи на соціально-економічні умови, органи управління грошових потоків, керуються принципами управління, основними з яких є принципи достовірної інформації, комплексності управління, оперативності, забезпечення маневреності та ефективності. Реалізація даних принципів можлива за умови контролю виконання схвалених показників діяльності підприємства. На підставі принципів управління виникає система методів управління грошовими потоками: аналіз грошових потоків, планування та оптимізація, контроль за динамікою грошових коштів, облік та звітність.

Умовою виконання цих принципів на підприємстві є запровадження фінансово-економічного планування та контроль за виконанням прийнятих показників діяльності підприємства.

Для прийняття ефективного стратегічного рішення по забезпеченню успішної діяльності підприємства на перспективу, потрібно вивчати внутрішні та зовнішні загрози фінансової та економічної безпеки підприємства, результати яких будуть використані при стратегічному плануванні діяльності підприємства.

Стан фінансово-економічної безпеки підприємства можна дослідити за допомогою аналізу грошових потоків, факторів, макро-, мікросередовища, точки беззбитковості, коефіцієнтного аналізу тощо. Проаналізувавши грошові потоки підприємства, можна обчислити, чи достатньо грошових коштів на підприємстві для здійснення інвестицій, та для виконання взятих зобов'язань.

Для розрахунку оцінки ефективності формування грошових потоків, розраховують чистий грошовий потік (ЧГ), який обчислюється, як різниця між надходженням (НГ) та витрачанням (ВГ) грошових коштів у певному періоді (1) [17]:

$$\text{ЧГ} = \text{НГ} - \text{ВГ} \quad (1)$$

Чистий грошовий потік, залежно від співвідношення позитивного та негативного грошового потоку, може показувати як позитивне (+ЧГ) так і негативне (-ЧГ) значення. Позитивне значення означає, що на підприємстві є вільний залишок грошових коштів, які надійшли від об'єктів господарювання в різних періодах. Якщо величина чистого грошового потоку від'ємна, можна стверджувати, що поточних надходжень не вистачить для виконання зобов'язань, тому підприємству, щоб розрахуватися, варто витратити залишки минулих періодів, або тимчасово збільшувати кредиторську заборгованість.

Також розраховують рівень окупності (РО) і рівень завантаження (РЗ) грошових витрат, відношенням позитивного та негативного значення грошових потоків. Якщо показник РО, який дорівнює відношенню НГ та ВГ і є меншим за 1, то грошовий потік підприємства покаже окупність, а на 1 гривню грошових надходжень витрачається менше однієї гривні грошових витрат (2):

$$\text{РО} = \text{НГ} / \text{ВГ}, \text{РО} < 1 \quad (2)$$

За допомогою рівня завантаження грошових витрат, можна розрахувати скільки грошових надходжень утворює кожна гривня грошових витрат. Знайдене значення повинно бути більшим за 1 (3):

$$\text{РЗ} = \text{НГ} / \text{ВГ}, \text{РЗ} > 1 \quad (3)$$

Наскільки стабільно підприємство може перекрити грошові витрати, відображають позитивні величини різниці $1,0 - \text{РО}$ і $\text{РЗ} - 1,0$ (4):

$$\text{РО} < 1 < \text{РЗ} \quad (4)$$

З позицій потреб підприємства (РД), достатність створеного чистого грошового потоку відносно формування приросту активів (ПА), створення резервного капіталу (РК) і виплати дивідендів (ВД) виражають формулою (5):

$$\text{РД} = \text{ЧГ} / (\text{ПА} + \text{РК} + \text{ВД}) \quad (5)$$

Якщо знайдений показник < 1 , то розмір чистого грошового потоку не покриває потреби підприємства, і навпаки, при достатності чистого грошового потоку, дані $\text{РД} > 1$.

Визначення рівня доходності грошових потоків за показниками величини грошових надходжень (ГН) та суми грошових витрат (ГВ), розкриває показники рівня доходності грошових потоків (6,7):

$$\text{ГН} = \text{ЧГ} / \text{НГ}, \quad (6)$$

$$\text{ГВ} = \text{ЧГ} / \text{ВГ} \quad (7)$$

де,

ЧГ – чистий грошовий потік;

НГ – грошові надходження;

ВГ – грошові витрачання.

За допомогою показника доходності грошових надходжень (ГН), можна розрахувати, суму чистого грошового потоку, що надходить з кожною гривнею позитивного грошового потоку. Ступінь доходності грошових витрат (ГВ) показує скільки чистих грошових потоків утворює кожна гривня негативного грошового потоку підприємства.

Висновки. Проаналізувавши розглянуті визначення грошового потоку підприємства можна стверджувати, що грошовий потік – це рухливий показник, який визначається постійним рухом надходжень і витрат грошових коштів, динаміка яких є основним об'єктом управління, що пов'язаний з чинниками ліквідності і ризику та має певний вплив на рух активів і капіталу підприємства.

Дослідження поняття грошових потоків та доповнення їх класифікації, необхідно для ширшого дослідження руху грошових коштів, підвищення ступеня управління грошовими потоками підприємства з метою забезпечення фінансової стабільності і високого темпу розвитку підприємств.

Висновки. Проаналізувавши розглянуті визначення грошового потоку підприємства можна стверджувати, що грошовий потік – це рухливий показник, який визначається постійним рухом надходжень і витрат грошових коштів, динаміка яких є основним об'єктом управління, що пов'язаний з чинниками ліквідності і ризику та має певний вплив на рух активів і капіталу підприємства.

Дослідження поняття грошових потоків та доповнення їх класифікації, необхідно для ширшого дослідження руху грошових коштів, підвищення ступеня управління грошовими потоками підприємства з метою забезпечення фінансової стабільності і високого темпу розвитку підприємств.

Адекватно оцінити економічну безпеку можна застосувавши такі підходи: аналіз грошових потоків, факторів мікро-, макросередовища; розрахунок точки беззбитковості; проведення коефіцієнтного аналізу та, як наслідок, побудова інтегрального показника, який комплексно розкриває стан фінансово-економічної безпеки підприємства.

Список літератури.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: [навч. посіб.] / О.І. Барановський. – К.: Фенікс, 2009.
2. Бівер В. Н. Фінансові показники як провісники невдачі, емпіричні дослідження у фінансовій звітності: Окремі дослідження / В. Н. Бівер // Додаток до журналу обліку досліджень. – 1996. – №4. – С. 71-127
3. Бирман Г. Капиталовложения: экономический анализ инвестиционных проектов: пер. с англ. / Г. Бирман, С. Шмидт; под ред. Л. П. Бельх. - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2003. — 631 с.
4. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр, Эль-га, 2003. — 246 с
5. Бланк И.А. Управление денежными потоками. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Ника-Центр, 2007.
6. Економічна безпека: навч. посіб. / За ред. З.С.Варналя - К.: Знання, 2009.-647с.
7. Івашенко О.В., Четверіков П.М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О.В.Івашенко, П.М.Четверіков.- [Електронний ресурс]- режим доступу:<http://www.sword.com.index/2012>.
8. Івашенко О.В. Фінансово-економічна безпека держави / О. В. Івашенко, В. М. Гельман // *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. - 2013. - № 2(1). - С. 121-131. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znrtdau_2013_2\(1\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znrtdau_2013_2(1)_16.pdf)
9. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы / Б. Коласс. — М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. — 576 с.
10. Корнієнко Т.О. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / Т.О. Корнієнко // *Економічний вісник: збірник наукових праць*. – Умань: ФОН Жовтий О.О., 2016 р. - № 4.– С. 41-45
11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) Звіт про рух грошових коштів [Електронний ресурс]/ Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
12. Подольчак Н.Ю.Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник / Н.Ю.Подольчак, В.Я.Карковська. -Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014.-268с.
13. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання / О. О. Терещенко. - К.: КНЕУ, 2003. - 554 с
14. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність// Підручник. 2-ге вид. доповнене і перероблене.-К.: Алерта, 2007. – 954 с.
15. Толковый экономический и финансовый словарь: французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология: в 2-х т. / [сост. И. Бернар, Ж.-К. Колли; пер. с фр.]. — М.: Международные отношения, 1997. - Т. 1. - 784 с.
16. Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашніна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppci/2011_31/Chibis.pdf
17. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник. - К: Центр учбової літератури, 2008. - 566 с.

References.

1. Baranovskyy, O.I. (2009), *Ffinansova bezpeka* [Financial security], Fenix, Kyiv, Ukraine
2. Biver, V.N. (1996), "Financial indicators as predictors of failure, empirical research in the financial statements: Some studies", *Dodatok do zhurnalu obliku doslidzhen*, vol. 4, pp. 71-127.
3. Birman, G. and Shmidt, S. (2003), *Kapitalovlozheniya: ekonomicheskyy analiz investitsyomikh proektov* [Investment: the Economic analysis of investment projects], UNITI, Moscow, Russia
4. Blank, I.A. (2003), *Upravleniye finansovoy stabilizatsiyey predpriyatiya* [Management finansovoy Stabilization enterprise], Nika-Centr, Kyiv, Ukraine
5. Blank, I.A. (2007), *Upravleniye denezhnimi potokamy* [Cash Management], Nika-Centr, Kyiv, Ukraine
6. Varnaly, Z.S. (2009), *Ekonomichna bezpeka* [Economic Security], Znannya, Kyiv, Ukraine
7. Ivaschenko, O.V. and Chetverikov, P.M. (2012), "The system of financial and economic security", [Online], available at: <http://www.sword.com.index/2012>.
8. Ivaschenko, O.V. and Gelman, V.M. (2013), "The financial and economic security of the state", *Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnogo ahrotexnologichnogo universytetu (ekonomichni nauky)*, vol. 2(1) available at: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znrtdau_2013_2\(1\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znrtdau_2013_2(1)_16.pdf)
9. Kolass, B. (1997), *Upravleniye finansovoy deyatel'nost'yu predpriyatiya. Problemy, kontseptyy i metody* [Management finansovoy deyatel'nostyu company, Problems, concept and methods], Finansy, UNITI, Moscow, Russia
10. Komienko, T.O. (2016), "Financial and economic security of the enterprise", *Ekonomichnyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 5, pp. 41-45/.
11. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), IAS 7 "Statement of Cash Flows", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_019
12. Podolchak, N.Y. and Karkovska, V.J. (2014), *Orhanizatsiya ta upravlinnya systemoy finansovo-ekonomichnoyi bezpeky* [The organization and management of financial and economic security], Vydavnytstvo Lviv'skoyi politekhniky, Kyiv, Ukraine
13. Tereshchenko, O. O. (2003), *Ffinansova diyal'nist' sub'yektiv hospodaryuvannya* [Financial activities of business entities], KNEU, Kyiv, Ukraine
14. Tkachenko N.M. (2007) *Rubhkhaltar's'ky finansovyy oblik opodatkuvannya i zvitnits' IA* [Accounting financial accounting tax reporting] Alerta Kyiv Ukraine

